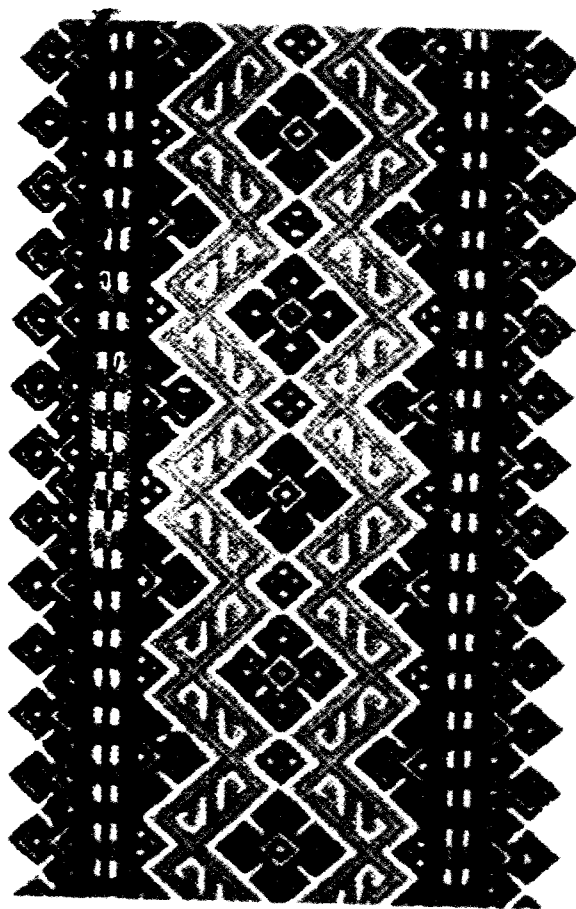

RUSINI I UKRAJINCI U REPUBLICI HRVATSKOJ (1991-1995)

**SAVEZ RUSINA I UKRAJINACA REPUBLIKE HRVATSKE
MANIFESTACIJA KULTURE RUSINA I UKRAJINACA
REPUBLIKE HRVATSKE - SLAVONSKI BROD '95.**

Zagreb, lipnja 1995. godine

SADRŽAJ

	Uvodna riječ urednika	4
Vasilj Sikorski:	Izvještajno razdoblje Saveza Rusina i Ukrajinaca Republike Hrvatske - odsjek u epopeji nacionalne manjine u Domovinskom ratu	5
Slavko Burda:	Iz bilježnice tajnika Saveza	10
mr. Miroslav Kiš:	Republika Hrvatska i hrvatski Rusini i Ukrajinci i danas se bore protiv fašizma	15
***:	Rusini i Ukrajinci - aktivni migranti	20
mr. M. S. Kameneckij:	Ukrajinci u južnoslavenskim državama	22
o. Jakim Simunović:	Rusini i Ukrajinci u Republici Hrvatskoj - doseljenje i stanje prije 1991. g.	25
Anastazija Pap:	Rusini u Republici Hrvatskoj	30
o. Ivan Barščevski:	Ukrajinci u Hrvatskoj (Brodsko-posavska županija-doseljavanje, dolazak)	33
Boris Graljuk:	Ukrajinsko (kulturno-prosvjetno) društvo "Prosvita" u Zagrebu 1922-1939. g.	39
mr. Igor Lihtej:	Križevački episkop Dionizij Njaradi i njegovi kontakti s Galicijom i Zakarpatjem	46
Kosta Čavaga:	Uloga Grkokatoličke crkve u životu Rusina i Ukrajinaca Hrvatske	50
Marusja Jurista:	Zločini i genocid na prostorima bivše Jugoslavije	52
***:	Svjetski zapažena akcija našega Saveza: Obilježavanje tužne obljetnice zločina totalitarskičko-autoritarnog staljinističkog komunističkog režima	56
mr. Miroslav Kiš:	Ne plačimo, stisnimo zube, zapjevajmo s pouzdanjem u sebe i Hrvatsku Domovinu!	61

IZVJEŠTAJNO RAZDOBLJE SAVEZA RUSINA I UKRAJINACA REPUBLIKE HRVATSKE - ODSJEK U EPOPEJI NACIONALNE MANJINE U DOMOVINSKOM RATU

Vasilj Sikorski*

Razdoblje od skupštine Saveza Rusina i Ukrajinaca Republike Hrvatske održane 17. ožujka 1993. godine - kada su Rusini i Ukrajinci svoju središnju organizaciju - Savez i svoja društva preustrojili iz ratnog u mirnodopski ustroj - do 10. prosinca 1994. g., povijesno i nacionalno gledano, razdoblje je velikih i presudnih učinaka i rezultata na polju kulture, prosvjete, obrazovanja i školstva, informativno-izdavačke djelatnosti, kulturnog amaterizma, humanitarno-prognaničkog i duhovnog življenja Rusina i Ukrajinaca u Hrvatskoj.

Dok su dramatične ratne godine 1991. i 1992. - godine dosadne i ozbiljne agresije na Hrvatsku i godine zastrašujućih i neizmjerenih razmjera stradanja, pogubljenja i razaranja, godine u kojima je hrvatski narod, pripadnici manjke i ukrajinske manjine izloženi preopterećenju, etnocidu i kulturnom genocidu u kojima je kulturno i komunalno nacionalno

... i Ukrajinaca ...

biće Rusina i Ukrajinaca i godine u kojima je

u Savezu i društvima vođena borba za spašavanje temeljnih funkcija identiteta Rusina i Ukrajinaca, godinu 1993. u djelatnosti Saveza i društava možemo cijiniti kao:

- godinu otrežnjenja od šoka izazvanog tragičnim ratnim stradanjima,

- godinu promišljanja i sagledavanja veličine, širine i dubine ratom zadobljenih rana na ukupnom nacionalnom biću Rusina i Ukrajinaca, te kao

- godinu ubrzanog promišljanja i rada na tome kako započeti skupljati krhotine nacionalnog bića Rusina i Ukrajinaca, kako ih slagati i spajati u cjelinu, da to biće dostojanstveno opstane. Godinu 1993. cijenimo i kao godinu odlučnosti Saveza, društava i svih Rusina i Ukrajinaca da se snažno započne s ukupnom obnovom, da se započne obnavljati pokidane i razrušene temeljne pretpostavke za oživljavanje i uspostavu kulturnog, prosvjetnog i duhovnog života Rusina i Ukrajinaca. Na relaciji: Savez - kulturna,

KRIŽEVAČKI EPISKOP DIONIZIJ NJARADI I NJEGOVI KONTAKTI S GALICIJOM I ZAKARPATJEM

mr. Igor Lihtej*

Kao što je poznato, 2. studenog 1938. godine bila je provedena Bečka arbitraža - nezakonit ukaz Njemačke i Italije o promjeni granica Čehoslovačke republike. Njegovi zaključci, koje su potpisale Njemačka, Italija, Mađarska te Čehoslovačka, obvezivali su Mađarskoj predati do 10. studenog 1938. godine Čehoslovačku te dio južne Slovačke i Potkarpatske Rusi s mjestima: Užgorodom (glavnim gradom oblasti), Mukačevom te Beregovom. Autonomni ured Avgustina Vološina prenio je svoju kancelariju na istok u mjesto Hust, koje je postalo glavnim gradom okrnjene Karpatske Ukrajine.

U vezi s tim ostala je praktično podijeljena i Mukačevska grko-katolička eparhija. Na području koje je pripalo Mađarskoj bilo je samo 35 župa. Zajedno s eparhijalnom upravom u Užgorodu ostao je i podržavao mađarski režim episkop Oleksandar Stojka (1890-1941, zaređen 1933.g.). Oko 280 župa, dakle apsolutna većina, ostalo je na području Karpatske Ukrajine. Da bi sačuvao svoj utjecaj

i održavao neophodne obavijesti o ovim grkokatoličkim vjernicima, episkop Oleksandar Stojka poslao je u Hust svojega vikara, o. Ludovika Minju. Vatikan je, pak, sastavio svoj plan o organizacijskom jačanju Grkokatoličke crkve u Karpatskoj Ukrajini.

Već 3. studenog 1938. godine, dakle prvoga dana poslije Bečke arbitraže, episkop Križevačke grko-katoličke eparhije, preuzvišeni dr. Dionizij Njaradi (1874-1940, zaređen 1915), uručio je tajniku Kongregacije Istočne Crkve u Rimu, kardinalu Jevgenu Tiseranu memorandum s informacijom o tome da je 400.000 grkokatoličkih vjernika Karpatske Ukrajine ostalo, u biti, bez episkopa. To je izvješće zabrinulo Vatikan, te je 14. studenoga 1938. godine episkopa D. Njaradija osobno primio Papa Pij XI, a 15. studenoga imenovao ga je apostolskim upraviteljem u mjestu Hustu.

U dekretu, koji je tim povodom izdala Sveta Kongregacija za Istočne Crkve, naglašavalo se: "...Sveti Otac Božijeg Proviđenja Papa Pij XI., koji je uvijek imao na srcu dobrobit istočnog obreda, imenuje Visokopreuzvišenoga dra Dionizija Njaradija, episkopa

križevačkoga, da preuzme pastirski ured Apostolskoga Vizitatora Mukačevske eparhije Rusina, i da o svemu informira Apostolsku Stolicu". Istodobno, dekret je oslobađao episkopa O. Stojku jurisdikcije nad župama koje su se našle izvan granica mađarskoga kraljevstva, dakle nad grko-katoličkim vjernicima Karpatske Ukrajine.

Križevači episkop D. Njaradi bio je poznat među Rusima Čehoslovačke republike i, dijelom, čak i sudionik u crkvenopolitičkim procesima, koji su se odvijali u njihovoj sredini u Slovačkoj i na Zakarpatju u 20-tim godinama. Bit je u tome, da je u razdoblju od 1922. do

1927. godine, kao apostolski administrator, on upravljao Prjašovskom grko-katoličkom eparhijom i u nacionalnom je pitanju stajao na ukrajinskim pozicijama. Dakle, njegovo novo imenovanje svjedočilo je o tome da je Vatikan priznao i podržao ukrajinsku orijentaciju autonomnog ureda Avgustina Vološina.

Dana 17. studenoga 1938. godine episkop D. Njaradi otputovao je iz Rima, 29. studenoga stigao je u Hust, a već 1. prosinca počeo je izvršavati svoje obveze.

Ured Karpatske Ukrajine blagonaklono je primio imenovanje D. Njaradija apostolskim

Jedan od prvih susreta s prijateljima u Ljvovu (Ukrajina)

*magistar povijesti iz Užgoroda (Ukrajina)

administratorom i organizirao mu svečan doček. Religijni časopis "Blahovisnik", koji je počeo izlaziti u Hustu, informirao je: "Dana 29. studenoga uvečer Preuzvišeni je stigao u Hust, a dana 1. prosinca 1938. godine, za vrijeme arhijerejske Mise, preuzeo je upravu Mukačevske eparhije, koja je ostala izvan granica Mađarske. Toga dana cijeli Hust, crkvene i političke vlasti te sve ukrajinske korporacije, radosno su pozdravljali prvoga i najdostojnijeg biskupa Karpatske Ukrajine".

Budući da je bio pobornikom ukrajinske orijentacije, D. Njaradi počeo je tijesno surađivati s vlastima autonomne oblasti. Sa svoje strane, ured Karpatske Ukrajine, posebice njen premijer Avgustin Vološin, ne zaboravljajući činjenicu da osnovna masa pučanstva pripada Grkokatoličkoj Crkvi, dobro su razumjeli, da od njene podrške, u velikoj mjeri, ovisi uspjeh njihovih državno-političkih nastojanja. Zato su se nadali imati u osobi episkopa D. Njaradija aktivnoga propovjednika ukrajinskih ideja.

U Hustu episkop je odmah počeo organizirati upravljanje grko-katoličkom eparhijom, postavljajući na vodeće položaje monahe-Bazilijane, porijeklom iz Galicije, koji su pojačavali i proširivali ukrajinsku orijentaciju.

Tako je Stefan Rešetilo (Red sv. Vasilija Velikog - ČSVV) bio imenovan tajnikom eparhijske uprave, a mnogi su oci-Bazilijani te sestre-Bazilijanke, koje su mađarske vlasti iselile iz Užgoroda, našli sebi dom na području autonomne regije. U Hustu i drugim mjestima i selima Karpatske Ukrajine oni su počeli aktivnu misionarsku i prosvjetiteljsku djelatnost, posvećujući, pritom, znatnu pažnju radu u prosvjetnim ustanovama: učiteljskom seminaru te gimnazijama.

Osim toga, u državnoj tiskari u Hustu monahi-Bazilijani su organizirali tiskanje svojih religijskih izdanja. Tako je već početkom 1939. godine počeo izlaziti popularni religijski časopis "Blagovjesnik Presvetoga Srca Kristova". Njegov izdavač-urednik bio je poznati ukrajinski pjesnik Sevastijan Sabol - Zoreslav (ČSVV). Istodobno od 1. siječnja 1939. godine eparhija je počela tiskati u Hustu "Vjesnik Mukačevske eparhije u Čehoslovačkoj Republici". Izašlo je svega 5 brojeva (1-5). U "Vjesniku" su se tiskala obraćanja episkopa svećenicima te vjernicima, obavijesti o životu eparhije te drugo.

Brigom episkopa u Karpatskoj Ukrajini bilo je osnovano i novo religijsko društvo - "Organizacija ukrajinskih sve-

ćenika grkokatolika". Nju je vodio poznati zakarpatski književnik i društveni djelatnik Karpatske Ukrajine, svećenik Jurij Staninec, a tajnikom je postao S.Sabol.

Osim aktivne podrške uredu Karpatske Ukrajine, biskup je obnovio crkvene organizacije, sazvao je konferencije dekana. Često je posjećivao svoje vjernike po selima, gdje je ponekad služio bogoslužje te propovijedao.

Duhovništvo, sa svoje strane, obraćalo se episkopu D. Njaradiju da pomogne oslobađanju uhićenih svećenika koji su se pridržavali rusofilske orijentacije, koje je ured A. Vološina zatvorio u koncentracijski logor "Dumen" kraj Rahova. Mnogima je, jasno, uspio pomoći. Ali 1. siječnja 1939. godine episkop se obratio "Očevskom rječju savjeta očevima dušpastirima", kojom ih je pozvao da se oni, "svjesni svojih svećeničkih obveza, drže podalje od bilo kakve protudržavne agitacije, tako da i najmanja sjenka ne padne na njihovu djelatnost. I crkveno pravo i sam prirodni zakon kazuje nama dušpastirima, - naglašavao je dalje episkop - kakav ima biti naš odnos do zakonite Vlade na području na kojemu obav-

ljamo našu svećeničku dužnost. U odnosu na takvu Vladu moramo zauzeti krajnje pozitivno stajalište..."

Malo kasnije, 10. ožujka 1939. godine, episkop D. Njaradi istupa s pozivom za podršku sazivu budućeg Sojma Karpatske Ukrajine i moli svoje svećenike i vjernike "u tim velikim danima žarko moliti i prositi u G. Boga obilne milosti i svjetla Božijega za članove naše vlade i prvoga našega sojma, kojima je cilj davati zakone o državnom životu, ali i o Crkvi".

Po savjetu ureda A. Vološina biskup D. Njaradi je od 1. veljače 1939. godine prenio u Olomouce Užgorodsko bogoslovsko sjemenište. Njegovim rektorom bio je imenovan monah-Bazilijan Miron Kalinec. Istodobno, za potrebe sjemeništa, ured Karpatske Ukrajine izdvojio je 60 tisuća Kč. novčane pomoći.

Dakle, episkop D. Njaradi ostvario je niz mjera usmjerenih na organizacijsko jačanje Grkokatoličke crkve u Karpatskoj Ukrajini. Nažalost, njegovo pastirsko upravljanje bilo je isuviše kratko, jer je 16. ožujka 1939. godine mađarska vojska sasvim okupirala oblast, a O. Stojka ostao je obavljati svoje episkopske obveze.